

PAUS FRANCISCUS IS DE ECHTE KLIMAATPAUS EN DIT IS WAAROM

Deborah de Koning en Caroline Vander Stichele

Toen Frans Timmermans als vicepresident van de Europese Commissie zijn groene idealen bundelde tot de Green Deal leverde hem dat de titel *klimaatpaus* op.¹ De term *klimaatpaus* bracht allerlei perspectieven op Timmermans samen zoals hoge klimaatambities en een representatieve functie. Overigens werd *klimaatpaus* ook voor negatieve framing van Timmermans gebruikt: zo zou zijn “gevolg” tamelijk klakkeloos de idealen van Timmermans overnemen. Hoe dan ook, hetzij positief, hetzij negatief, de samenstelling van klimaat en paus tot het woord klimaatpaus zegt niet alleen iets over klimaatverandering maar roept ook ideeën op over de paus. Is het logisch om de pauselijke titel met klimaatverandering te associëren? En hoe houdt de huidige paus zich met dit vraagstuk bezig?

¹ Rick Hartkamp, “Frans Timmermans hekelt rechtse partijen om klimaataanpak: ‘Green Deal door rechts controversieel gemaakt’”, *WNL*, gepubliceerd op 3 juni 2024, <https://wnl.tv/2024/06/03/frans-timmermans-hekelt-rechtse-partijen-om-klimaataanpak-green-deal-door-rechts-controversieel-gemaakt>.

Franciscus: What's in a name?

Op 3 maart 2013 trad Jorge Mario Bergoglio aan als paus van de rooms-katholieke kerk. Bij zijn aantreden koos hij ook een nieuwe naam of ambtsnaam: Franciscus. Die naam verried zijn hoge ambities en de *groene agenda* die hij vermoedelijk toen al voor ogen had. De naam Franciscus verwijst namelijk naar de rooms-katholieke heilige Sint Franciscus, die leefde van omstreeks 1181-1226. Paus Franciscus heeft zijn naamkeuze zelf toegelicht in de toespraak die hij op 16 maart 2013 voor mediavertegenwoordigers hield. Sint Franciscus, zo stelde hij, is “een man van armoede, een man van vrede en een man die van de schepping hield en die beschermde.” Daarna stelde Paus Franciscus de volgende vraag: “vandaag de dag hebben we geen goede relatie met de schepping, toch?”² Met deze retorische vraag benadrukt Paus Franciscus de bijzondere relatie van Sint Franciscus met de schepping en de ecologische agenda die hij zelf voor ogen had.

Afgezien van zijn naam verwijzen ook twee van de vier pauselijke documenten die Paus Franciscus publiceerde naar teksten van Sint Franciscus. De titel van de pauselijke encycliek die in 2020 uitkwam, *Fratelli Tutti*, verwijst naar de uitspraak *allemaal broeders* die toegeschreven wordt aan Sint Franciscus om zijn broederlijke liefde uit te drukken.³ De pauselijke encycliek die meer bekendheid geniet en waarin het gedachtegoed van Sint Franciscus doorklinkt, is *Laudato Si'* oftewel *Geprezen zijt Gij*. Deze pauselijke encycliek vangt aan met een citaat uit een loflied op de schepping (in Nederland bekend als het *Zonnelied*) dat gemaakt is door Sint Franciscus en waarin diverse natuurverschijnselen worden aangespoord om God te prijzen. In dat lied, waarin Sint Franciscus onder meer de zon aanspreekt als broeder en het water als zuster, liggen aanknopingspunten om hedendaagse (westerse) percepties op natuurverschijnselen op een andere manier te zien, namelijk in een relationele verhouding. Verbondenheid of wat Paus Franciscus in *Laudato Si'* “integrale ecologie” noemt, gaat onder andere over deze onderlinge verbondenheid en afhankelijkheid.⁴

2 Franciscus, “Adress of the holy father pope Francis”, gepubliceerd 16 maart 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130316_rappresentanti-media.html.

3 Franciscus, *Fratelli Tutti* (Encycliek over broederlijkheid en sociale vriendschap), 3 oktober 2020, https://www.vatican.va/content/francesco/nl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003-enciclica-fratelli-tutti.html.

4 Franciscus, *Laudato Si'* (Encycliek over de zorg voor het gemeenschappelijke huis), (Utrecht: Libertas Pascal, 2015), <https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2017/06/Encycliek-van-paus-Franciscus-Laudato-Si.pdf>.

Groene missie als gedeelde missie

Is Paus Franciscus als paus nu zo uniek in zijn groene missie? Natuurlijk is hij niet de eerste paus die zich met het klimaatvraagstuk bezighoudt. Zijn voorgangers, Paulus VI en Johannes Paulus II, deden dat ook al. De vorige paus, Benedictus XVI, kreeg zelfs de titel “groene paus” toebedeeld.⁵ Op basis van zijn ideeën zijn vanuit het Vaticaan, naar analogie van de Bijbelse tien geboden, de “tien geboden voor het milieu” opgesteld. Paus Franciscus verwijst in *Laudato Si'* dan ook naar het “ecologische” werk van zijn voorgangers.⁶ Voor Paus Franciscus geldt dat er al een fundament lag om zijn groene idealen op voort te bouwen. Kenmerkend voor zijn integrale ecologie is dat hij spreekt over de aarde als “ons gemeenschappelijke huis” waar iedereen zorg voor moet dragen. Eigen aan zijn benadering is verder de manier waarop hij de precare situatie van de aarde telkens weer verbindt met die van de armen en zijn oproep tot solidariteit tussen de generaties.⁷

Omdat het zorg dragen voor de aarde een missie is die niet beperkt is tot het rooms-katholicisme, vliegt Paus Franciscus het klimaatvraagstuk in *Laudato Si'* ook praktisch aan en wil hij daarmee tevens mensen aanspreken die zichzelf niet als rooms-katholiek identificeren. Gevolg daarvan is dat in het wereldwijde netwerk van katholieke parochies samenwerkingsverbanden worden aangegaan met lokale groene projecten. Zo zijn er eco-parochies die zich geïnspireerd weten door Paus Franciscus.⁸ Daarnaast heeft *Laudato Si'*, gericht aan alle mensen van goede wil, nieuwe input gegeven aan klimaatverandering als interreligieus thema. In zijn betrokkenheid op het klimaatvraagstuk is Paus Franciscus niet uniek, maar hij heeft het wel op een hoger niveau getild dan zijn voorgangers. Dit heeft onder meer te maken met de inclusiviteit van zijn groene missie die gericht is op gezamenlijkheid, verbondenheid en afhankelijkheid. Vanwege zijn groene idealen zouden we met recht kunnen zeggen dat Paus Franciscus de échte *klimaatpau*s is.

5 Lucepedia, “De groene paus. Duurzaamheid in de katholieke sociale traditie”, geraadpleegd op 5 maart 2025, <https://www.lucepedia.nl/dossieritem/duurzaamheid/de-groene-paus-duurzaamheid-in-de-katholieke-sociale-traditie>.

6 Franciscus, *Laudato Si'*.

7 Ibid.

8 Creation Care Ministry, “Eco-Parish Guide”, geraadpleegd op 5 maart 2025, <https://ourcommonhome.org/eco-parish-guide/>.

Terugkerend naar Frans Timmermans: waarom wordt aan hem dan de titel *klimaatpaus* toegekend? Met recht kunnen we stellen dat mede door het werk van Paus Franciscus de pauselijke titel verbonden kan worden aan het klimaatvraagstuk. Zoals eerder aangegeven, is de term *klimaatpaus* voor Frans Timmermans zowel positief als negatief gebruikt. Het gebruik van religieuze terminologie in het klimaatdiscours is vaak niet eenduidig.⁹ Wel blijkt dat we regelmatig gangbare religieuze termen *omdopen* om over het klimaatvraagstuk te spreken. *Klimaatpaus* is er daar een van, maar ook de concepten *klimaatafslaat* en *klimaatbiecht* komen terug in de Nederlandse context. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van hoe christelijke terminologie wordt toegepast in het Nederlandse klimaatdiscours waarbij het Christendom als cultureel-religieus repertoire dient voor *framing* van klimaatverandering. Wie overigens zoekt naar *climate pope* treft buiten Nederlandse nieuwsberichten over Frans Timmermans internationaal gezien geen enkele verwijzing aan van het gebruik van dit concept voor politici. In het Engelse taalveld is deze term exclusief voorbehouden aan Paus Franciscus.¹⁰

Bronnen

Bosman, F.G. “Greta Thunberg als klimaatheilige”. Gepubliceerd op 25 januari 2024, <https://www.religionclimate.org/nl/blog/blogs-1/greta-thunberg-als-klimaatheilige-21>.

Creation Care Ministry. “Eco-Parish Guide”. Geraadpleegd op 5 maart 2025, <https://ourcommonhome.org/eco-parish-guide/>.

Franciscus, *Fratelli Tutti* (Encycliek over broederlijkheid en sociale vriendschap), 3 oktober 2020, https://www.vatican.va/content/francesco/nl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html.

Franciscus. “Adress of the holy father pope Francis”. Gepubliceerd op 16 maart

⁹ Frank G. Bosman, “Greta Thunberg als klimaatheilige”, gepubliceerd 25 januari 2024, <https://www.religionclimate.org/nl/blog/blogs-1/greta-thunberg-als-klimaatheilige-21>.

¹⁰ Deze licht gewijzigde bijdrage is op 5 maart 2025 verschenen als blog op: <https://www.religionclimate.org/nl/blog/blogs-1/paus-franciscus-is-de-echte-klimaatpaus-en-dit-is-waarom-29>.

2013, https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130316_rappresentanti-media.html.

Franciscus. *Laudato Si'* (Encycliek over de zorg voor het gemeenschappelijke huis). Utrecht: Libertas Pascal, 2015, <https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2017/06/Encycliek-van-paus-Franciscus-Laudato-Si.pdf>.

Hartkamp, R. “Frans Timmermans hekelt rechtse partijen om klimaataanpak: ‘Green Deal door rechts controversieel gemaakt’”. WNL. Gepubliceerd op 3 juni 2024, <https://wnl.tv/2024/06/03/frans-timmermans-hekelt-rechtse-partijen-om-klimaataanpak-green-deal-door-rechts-controversieel-gemaakt>.

Lucepedia. “De groene paus. Duurzaamheid in de katholieke sociale traditie”. Geraadpleegd op 5 maart 2025, <https://www.lucepedia.nl/dossieritem/duurzaamheid/de-groene-paus-duurzaamheid-in-de-katholieke-sociale-traditie>.